

Arbetarnas levnadsförhållanden vid Lessebo bruk
vid sekelskiftet och fram till och med andra världskriget

Avsikten med denna frågelista är att söka få fram uppgifter om bruksarbetarnas levnadsförhållanden under en tidsperiod (1900-1945) som på alla områden i samhället kännetecknas av stora förändringar. Det är därför av vikt att vid besvarandet av frågorna alltid noga ange vilken tid svaren avser. I varje enskild fråga (t.ex. rörande bostäder, kosthåll, byk o.s.v.) bör man om möjligt försöka få fram uppgifter om vilka förändringar som skett, när de skett, samt helst också varför. Detta kan ske genom intervjuer med personer av olika ålder men äldre minnesgoda personer kan i många fall säkert ge en god överblick över hur deras levnadsförhållanden förändrats under denna tidsperiod. I samtal med äldre personer kan man försöka höra sig för om deras värderingar av förändringarna. Att observera är att sagesmännen bör ge upplysningar om sina personliga minnen och erfarenheter och helst inte ge generella svar.

Många av de framställda frågorna har samband med de sociala reformer, som genomförts under loppet av 1900-talet. För att rätt belysa och förstå arbetarnas levnadsförhållanden under nämnda tidsperiod är det därför nödvändigt att undersöka vilka av de gamla brukstraditionerna, som ännu levde kvar vid sekelskiftet, samt att söka få klarhet i hur snabbt de sociala reformerna gjorde sig gällande bland arbetarna vid Lessebo bruk.

Familjeförhållanden

Sagesmannens namn, födelseår och födelseort?

Är sagesmannen född vid bruket eller i samhället? Varifrån kom föräldrar samt far- och morföräldrar?

Om sagesmannen inte är född vid bruket, varifrån kom han och varför flyttade han till Lessebo bruk?

Är sagesmannen gift med någon från bruket? Hur många syskon hade sagesmannen och hur många barn har han själv?

Var det vanligt med släktskapsförbindelser mellan arbetarna vid bruket?

Arbetarna och bruksledningen

Fanns det stadgar och förordningar för bruksarbetarna, som inverkade på deras personliga levnadsförhållanden?

Hände det att bruksledningen gav förmåner eller gratifikationer åt någon arbetare?

Lämnade bruket pension (gratual) till änkor och faderlösa?

Gav bruket understöd eller pension åt gamla och sjuka?

Var arbetstiden regelbunden eller arbetade man i skift?

Kunde arbetarna kallas till extra arbete utan föregående varning?

Kunde arbetarna sägas upp utan föregående varning?

Fick arbetslösa bo kvar vid bruket eller måste de omedelbart flytta?

Arbetade både man och hustru vid bruket? Om kvinnorna också arbetade, hur ordnades det då med barnpassning?

Gjorde bruket anspråk på att barnen skulle arbeta?

Hur gamla var barnen, när de började arbeta? Fick de arbeta efter skolas slut? Vad för slags arbete utförde de och hur många timmar måste de arbeta?

Ordnade bruket fester för arbetarna (t.ex. vid midsommar)?

Beskriv en sådan fest! Vad fick man äta och dricka? Deltog brukets tjänstemän i festen?

Bostäderna

Var i orten var arbetarbostäderna placerade? Låg de samlade i en grupp för sig eller fanns de spridda i samhället? Hade bruket skyldighet att bygga och underhålla bostäderna?

Beskriv en arbetarbostad från olika tidpunkter under 1900-talet! Rita helst också en skiss, som visar rumsindelning, eldstäder och möblering.

Hur många familjer bodde i samma hus (lägenhet)? Förekom det att två eller flera familjer hade gemensamt kök?

Hur bodde de ogifta arbetarna, som inte hade föräldrar eller syskon vid bruket eller på orten?

Vilken funktion hade de olika rummen? Hur många sov i ett och samma rum? Hade man "finrum"?

Om en familj hade egen lägenhet (hus), var det då vanligt att ha inneboende?

Hur stora förrådsutrymmen hade man och vilka olika typer av ekonomibyggnader fanns det. Hände det att ekonomitrymmena användes som sovplats?

Hörde trädgårdar till arbetarbostäderna?

Hörde ladugårdar till arbetarbostäderna?

På vilket sätt har bostäderna förändrats från sekelskiftet och fram till och med andra världskriget? Vilka faktorer är det som framför allt har drivit fram dessa förändringar? Arbetarrörelser, fackföreningar, sociala reformer, lagstiftning? I vilken utsträckning har bruksledningen medverkat till förändringarna?

Arbetsförhållandena i hemmet

Fanns det någon form av gemensamt arbete bland arbetarna, t.ex. vid byk, bakning e.dyl.?

När slutade man byka vid sjön Låen? Hade man gemensam tvättstuga?

Vem skaffade den första tvättmaskinen?

Vad tillverkade man själv för sitt materiella behov? T.ex. tyger, kläder, verktyg? Vilka livsmedel framställde man själv? Odlade man grönsaker? Tillvaratog man bär och frukter? Förekom någon form av fiske eller jakt?

Hade man kor, höns eller andra husdjur?

Hur har kosten förändrats under denna tidsperiod? Försök beskriva en hel dags måltider vid några olika tidpunkter under denna period!

Hur klarade man matfrågan under första och andra världskriget?

Försökte man dryga ut lönen genom extra arbete? Vad i så fall?

Kunde man göra besparingar på den lön man hade?

Umgängesliv och nöjen

Brukade arbetarna träffas och umgås med varandra under fritiden? Var träffades man i så fall?

Var det god sammanhållning mellan arbetarna eller fanns det motsättningar och sociala rangskalor, t.ex. motsättningar mellan vallonättlingar och svenskar eller sociala grader på arbetarna beroende på deras sysselsättning vid bruket?

Hur avspeglade sig dylika motsättningar i umgängeslivet? T.ex. rangordning vid kalas, slagsmål mellan olika grupper av arbetare?

Hur mottogs nykomlingar till bruket?

Fanns det dansbanor? Voro dessa byggda för bruksarbetarna eller för hela samhället?

Firade arbetarna årsfester gemensamt? Även familjefester?

Hur roade man sig, när man träffades? Kortspel, lekar, kraftprov, biograf m.m.?

Utgjorde bruksarbetarna en grupp för sig i samhället eller umgicks de lika mycket med andra samhällsmedlemmar?

Kyrka och skola

Vilket kyrkosamfund tillhör sagesmannen?

Var (är) det vanligt att arbetarna tillhörde frikyrkliga samfund?

Vilka känner sagesmannen till?

Hur iakttog arbetarna söndagens helgd förr och nu?

Var (är) det vanligt att gå i kyrkan varje söndag, hela familjen?

Hur var skolförhållandena i början av 1900-talet?

Hände det att barnen fick avvara skolgången för att i stället arbeta vid bruket eller i hemmet?

Hur var läskunnigheten bland arbetarna vid sekelskiftet?

Vilken typ av litteratur var de intresserade av och kom i beröring med?

Ordnade bruket med bibliotek för arbetarnas behov?

Föreningsliv

Förekom det något föreningsliv bland arbetarna vid 1900-talets början?

När tillkom någon organiserad nykterhetsförening i Lessebo och hur fungerade den?

Vilken typ av föreningar växte fram under loppet av 1900-talet?

Vilka föreningar har sagesmannen tillhört?

Har arbetarna vid Lessebo bruk varit aktiva i fråga om föreningar?

Har de bildat egna föreningar eller föreningar tillsammans med övriga Lessebo-bor?

Hur har de förhållit sig till arbetarrörelser och fackföreningar?

Fanns det före de organiserade fackföreningarnas tid någon organisation bland bruksarbetarna, som reglerade deras liv och tillvaratog deras intressen?